

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.013.42:39(=161.2):061-053.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20790688>

**Рецепція ідей української етнопедагогіки
в сучасному гайдівському русі**

Мафтин Лариса Василівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 58013, м. Чернівці, вул. Рівненська, 14, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1458-9277>

Прийнято: 22.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У статті здійснено аналіз особливостей рецепції ідей етнопедагогіки України в сучасному гайдівському русі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження та осмислення національних виховних традицій в умовах сучасних викликів. Особливого значення набуває аналіз шляхів інтеграції етнопедагогічної спадщини в діяльність дитячо-молодіжних об'єднань, зокрема гайдів, як середовища формування національно свідомої особистості. **Метою статті** є розкриття особливостей рецепції ідей етнопедагогіки України у вітчизняному гайдівському русі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: здійснити характеристику виховної системи дитячо-молодіжної організації «Гайди»; проаналізувати форми й методи її виховного впливу на процес формування зростаючої особистості; окреслити основні напрями використання етнопедагогічних ідей у цьому процесі. Для реалізації поставленої мети та виконання визначених завдань використано комплекс **методів** дослідження, зокрема метод аналізу дав змогу виявити*

особливості етнопедагогічних ідей та специфіку їх використання у виховній практиці гайдівського руху; синтез забезпечив поєднання отриманих результатів у цілісне уявлення про механізми інтеграції означених ідей в практичну діяльність гайдингу; метод узагальнення дозволив сформулювати висновки щодо ролі етнопедагогіки у формуванні ціннісних орієнтацій та виховного потенціалу вітчизняного гайдівського руху.

*Акцентовано на тому, що етнопедагогічні ідеї є джерелом формування ціннісних орієнтацій, національної свідомості та морально-етичних якостей особистості в умовах функціонування сучасних дитячо-молодіжних об'єднань. Розглянуто специфіку гайдівського руху як структурованої виховної системи, що поєднує елементи неформального навчання, практичної діяльності, колективної взаємодії та ціннісного виховання; охарактеризовано механізми використання етнопедагогічних традицій у програмному змісті та виховних практиках гайдингу. Обґрунтовано значущість інтеграції ідей української етнопедагогіки у діяльність сучасного гайдівського руху як чинника збереження національної культурної спадщини та громадянського виховання. Підкреслено, що звернення до етнопедагогічних засад забезпечує спадкоємність традицій та посилює виховний потенціал організації. Результати дослідження засвідчили, що рецесія ідей української етнопедагогіки в гайдівському русі проявляється у змісті освітньо-виховних програм, символіці, колективних формах діяльності та морально-ціннісних орієнтирах учасників. **Висновки.** Скаутські громадські об'єднання створюють виховне середовище, що забезпечує гармонійний розвиток особистості через різноманітні види діяльності: перебування у природному середовищі, ігри, набуття практичних навичок у колективній взаємодії тощо. Ключові ідеї української етнопедагогіки (виховання через працю, родинні цінності, народна мораль і етичні норми, виховання через звичаї та традиції, ідея колективізму та взаємодопомоги, моральне самовдосконалення, громадянсько-патріотичне виховання) мають значний виховний потенціал і можуть*

продуктивно інтегруватися в систему сучасного гайдівського руху. Їх реалізація сприяє формуванню національної ідентичності, морально-етичних цінностей та громадянської активності учасників.

Ключові слова: етнопедагогіка України, засоби етнопедагогіки, розвиток особистості, скаутський рух, гайдинг, національна ідентичність, національно-патріотичне виховання, реценція етнопедагогічних ідей, система цінностей.

The Reception of Ideas from Ukrainian Ethnopedagogy in the Modern Scout Movement

Larysa Maftyn

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 58013, Chernivtsi, str. Rivnenska 14, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1458-9277>

Abstract. *This article analyzes the characteristics of the reception of Ukrainian ethno-pedagogical ideas within the contemporary Guide movement. The relevance of the study stems from the need to preserve and reflect on national educational traditions in the face of contemporary challenges. Of particular importance is the analysis of ways to integrate the ethno-pedagogical heritage into the activities of children's and youth organizations, particularly the Guides, as an environment for the formation of a nationally conscious personality. The purpose of this article is to explore the characteristics of how the ideas of Ukrainian ethnopedagogy have been received within the domestic Guide movement. Achieving this goal involves addressing the following tasks: to characterize the educational system of the "Scouts" children's and youth organization; to analyze the forms and methods of its educational influence on the process of shaping the developing personality; and to outline the main directions of the*

application of ethnopedagogical ideas in this process. To achieve the stated goal and fulfill the defined tasks, a set of research methods was employed; in particular, the analytical method made it possible to identify the distinctive features of ethnopedagogical ideas and the specifics of their application in the educational practices of the Scout movement; synthesis enabled the integration of the obtained results into a comprehensive understanding of the mechanisms for integrating these ideas into practical Scouting activities; the generalization method allowed for the formulation of conclusions regarding the role of ethnopedagogy in shaping the value orientations and educational potential of the domestic Scouting movement.

*The focus is on the fact that ethnopedagogical ideas serve as a source for the formation of value orientations, national consciousness, and moral and ethical qualities of the individual within the context of modern children's and youth organizations. The paper examines the specific nature of the Scouting movement as a structured educational system that combines elements of informal learning, practical activities, collective interaction, and values-based education; it also describes the mechanisms for incorporating ethno-pedagogical traditions into the program content and educational practices of Scouting. The importance of integrating the ideas of Ukrainian ethnopedagogy into the activities of the modern Scout movement as a factor in preserving national cultural heritage and fostering civic education has been substantiated. It is emphasized that drawing on ethnopedagogical principles ensures the continuity of traditions and strengthens the organization's educational potential. The results of the study showed that the reception of the ideas of Ukrainian ethnopedagogy in the Scout movement is manifested in the content of educational and upbringing programs, symbolism, collective forms of activity, and the moral and value orientations of participants. **Conclusions.** Scouting organizations create an educational environment that fosters the harmonious development of the individual through a variety of activities: spending time in nature, games, acquiring practical skills through group interaction, and so on. The key ideas of Ukrainian ethnopedagogy (upbringing through work, family*

values, folk morality and ethical norms, upbringing through customs and traditions, the idea of collectivism and mutual aid, moral self-improvement, civic and patriotic education) have significant educational potential and can be productively integrated into the system of the modern Scouting movement. Their implementation contributes to the formation of national identity, moral and ethical values, and civic engagement among participants.

Keywords: *ethno-pedagogy in Ukraine, methods of ethno-pedagogy, personal development, the Scouting movement, guiding, national identity, national-patriotic education, reception of ethno-pedagogical ideas, value system.*

Постановка проблеми. Збереження національних виховних традицій та їх адаптація до новітніх вимог є одним із важливих завдань сучасної педагогічної науки. «Особливо гостро нині постає проблема формування в дітей та молоді стійких світоглядних орієнтирів, вольових якостей, громадянської відповідальності, національної свідомості, здатності до конструктивної соціальної взаємодії, готовності служити високим ідеалам, бути активним учасником морально-етичного вдосконалення суспільства» [12, с.244]. У цьому контексті етнопедагогіка України слугує важливим підґрунтям для осмислення й упровадження виховних ідей у сучасний освітньо-виховний простір, що забезпечують спадкоємність національних традицій та ціннісних орієнтацій зростаючої особистості

Важливим середовищем реалізації та переосмислення цих ідей виступає сучасний скаутський рух, діяльність якого, спрямована на всебічний розвиток особистості, виховання лідерських якостей, соціальної активності, формування духовно-моральних орієнтирів дітей і молоді. До сучасних скаутських організацій України належать об'єднання, робота яких ґрунтується на принципах і цінностях міжнародного скаутського руху. Серед найбільших і найвідоміших – «Національна організація скаутів України» (НОСУ), «Пласт», «Асоціація Гайдів України» (АГУ)

[2; 8; 9; 16]. Зазначені громадські об'єднання у своїй виховній практиці використовують цілісну скаутську педагогічну систему, що в міжнародній практиці отримала назву «скаутський метод». Вона розглядається як комплекс взаємопов'язаних підходів і засобів виховання, спрямованих на всебічний розвиток особистості дитини та молодої людини через активну участь у діяльності організації, набуття соціального досвіду та формування ціннісних орієнтацій. Основу методу становить система взаємопов'язаних компонентів, до яких належать Закон і Обіцянка, принцип навчання через практику, командна організація роботи, символічно-ритуальна складова, індивідуальний особистісний розвиток, продуктивна взаємодія з довіллям, а також педагогічний супровід і підтримка наставників. Як слушно зауважує Г. Сапіга, «ці елементи тісно пов'язані між собою, складають змістовну частину програм розвитку особистісного потенціалу у скаутських громадських об'єднаннях, функціонують як система, що забезпечує особистості багате за змістом і за формою активне середовище пізнання світу і себе в цьому світі. Важливо наголосити, що скаутинг враховує характерні особливості розвитку, потреби й інтереси особистості» [15, с.186].

Дослідження українського скаутського руху дає змогу глибше осмислити роль дитячо-молодіжних організацій у процесах формування національної ідентичності й патріотичного виховання в умовах сучасних безпекових і соціально-політичних викликів, зокрема в контексті московської воєнної агресії. Суспільна значущість скаутського руху полягає у його впливі на становлення громадянського суспільства в Україні, розвиток соціальної відповідальності та активної життєвої позиції молодого покоління.

У становленні світового скаутського руху важливе місце посідає його гендерно орієнтована складова – гайдинг, яка сформувалася як окремий напрям роботи з дівчатами та молодими жінками, зберігаючи при цьому спільні із скаутингом ціннісно - методологічні засади. В Україні Асоціація гайдів була офіційно зареєстрована у 1996 році. Мета - «сприяти розвитку та формуванню

дівчини як соціально зрілої особистості, її активній участі у всіх сферах життя суспільства, зміцненню фізичного, духовного, емоційного здоров'я, вихованню впевненості в собі» [2, с.54]. Реалізація виховної мети гайдингу забезпечується через систему цілісних освітньо - виховних програм, спрямованих на формування особистісної зрілості, громадянської відповідальності, патріотичної свідомості та соціально значущих компетентностей. Зміст цих програм охоплює різні напрями соціалізації та розвитку особистості: «Українознавство», «У світі гайдингу», «Школа медицини», «Вічні істини», «Світова культура», «Господарочка», «Життя на природі», «Планета - наш дім». Зазначені програми реалізуються на різних рівнях складності відповідно до вікових етапів розвитку учасниць.

Отже, гайдинг в Україні постає як структурована вихована система, що поєднує освітні, практико-орієнтовані та ціннісні компоненти. Його педагогічний потенціал потребує подальшого наукового аналізу в контексті новітніх викликів виховання та формування соціально активної, відповідальної та національно свідомої особистості. Вивчення гайдівської виховної системи дозволяє простежити, яким чином дитячі й молодіжні організації можуть виступати чинником суспільних змін і сприяти зміцненню демократичних цінностей та інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збереження й актуалізації виховного потенціалу етнопедагогіки України посідає важливе місце у наукових дослідженнях. Зокрема, у працях М. Стельмаховича, Є. Сявакко, В. Євтуха, Ю. Руденка висвітлено теоретичні й практичні засади етнопедагогіки, її роль у формуванні ціннісних орієнтацій дітей та молоді. Етнопедагогіку часто ототожнюють з народною педагогікою, трактуючи її як органічну складову національної педагогічної традиції, у якій акумульовано багатівіковий досвід народного виховання, систему культурних цінностей, звичаїв і виховних практик, спрямованих на виховання зростаючої особистості в контексті історичного та соціокультурного розвитку українського суспільства [3; 11].

Чимало наукових розвідок присвячено організаційним засадам скаутського руху, особливостям виховної діяльності гайдингу та його впливу на розвиток соціальної активності, громадянської свідомості, національної ідентичності дівчат і молодих жінок: В. Головенько, О. Дем'янюк, С. Диба, Н. Коляда, Д. Князевич. Зауважимо, що ідея скаутського руху була концептуально оформлена у праці засновника цього руху Роберта Бейдена-Павелла, британського генерала - «Пластування для хлопців» (1908 р.). Попри назву, книга не обмежувалася лише хдопчачою аудиторією, оскільки низка її положень («гурткова система», «рада честі гуртків», «цінності гурткової організації») набули вагомого значення у процесі формування жіночого скаутингу (гайди), що у своїх дослідженнях підкреслюють В. Головенько, С. Диба, О. Лісовець, Г. Троцко, [2; 4; 8; 9]. Важливе значення мають і праці засновників вітчизняного скаутського руху, які, спираючись на ідеї Б. Пауелла, адаптували їх до українських національно-виховних традицій. Серед них – «Лавчина і щєблівка» (1912) І. Боберського, «З думок чудака» (1909), «Пласт» (1913), «Життя в Пласті: посібник для українського пластового юнацтва» (1921) О. Тисовського. Окремо слід відзначити праці П. Франка, зокрема «Пластуни» (1912), «Пластові ігри та забави», «Пластові відзнаки» (1913), які сприяли розвитку методичної та організаційної бази не лише українського пласту, а й гайдів. Історичні передумови виникнення й розвитку скаутського руху в Україні, специфіку виховної системи гайдингу розкрито в роботах В. Окаринського, Г. Троцко, Н. Корпач, О. Лісовця та ін.

Певні аспекти організаційних засад, форм роботи, методик виховного впливу цієї організації на особистість, взаємодію із закладами позашкільної освіти висвітлено у працях В. Кузик, Н. Наконечної, Т. Окушко, Р. Охрімчук, Ю. Поліщук та ін. Певним підсумком у дослідженні проблем розвитку скаутського руху стала дисертаційна робота Світлани Диби «Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях: вітчизняний і зарубіжний досвід» (2005 р.). Авторка аналізує історичні витоки становлення педагогічної системи скаутингу, а

також розкриває її концептуальні й методичні основи функціонування в сучасних умовах. Окрему увагу дослідниця приділяє зростанню виховного значення скаутингу в контексті модернізації системи освіти. Гайдинг у її інтерпретації постає не лише як соціальне явище, а й як «система можливостей, свобод, вимог та очікувань, яка виконує конструктивні функції щодо процесу виховання дитини й підлітка, навчає людину здійснювати конструктивний вибір і бути відповідальним за нього» [4].

Однак, комплексне дослідження рецепції ідей етнопедагогіки України в сучасному гайдівському русі потребує більшої уваги, оскільки у науковому дискурсі етнопедагогіка і гайдинг часто розглядаються як окремі напрями, без належного аналізу механізмів їхньої взаємодії. Недостатньо висвітленими залишаються питання інтеграції традиційних виховних цінностей у систему гайдівської діяльності в сучасних умовах, адаптації етнопедагогічних практик до умов неформальної освіти та їх впливу на формування національно-культурної ідентичності підростаючого покоління.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблемам національного виховання, діяльності дитячих і молодіжних організацій, виховного потенціалу етнопедагогіки, більш глибокого осмислення потребують шляхи практичного використання етнопедагогічних ідей у виховній системі скаутів, специфіка їхнього впливу на формування ціннісних орієнтацій та громадянської позиції учасниць гайдівського руху: елементи національної символіки, традиції, колективні форми взаємодії, морально-етичні норми. На нашу думку, недостатньо дослідженими залишаються форми, методи та педагогічні умови реалізації етнопедагогічних ідей у програмній діяльності вітчизняного гайдингу, а також їх відповідність новітнім суспільним викликам і запитам вихованців. Усе зазначене вище зумовлює потребу здійснення комплексного аналізу рецепції ідей етнопедагогіки України в сучасному гайдівському русі, що дасть змогу поглибити

теоретичні засади досліджуваної проблеми та сприятиме обґрунтуванню можливостей інтеграції народнопедагогічної спадщини, моделей продуктивної взаємодії виховної системи нової української школи і гайдівського руху, як інституцій, спрямованих на забезпечення цілісності, наступності та узгодженості виховного впливу на формування особистості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття особливостей рецепції ідей етнопедагогіки України у вітчизняному гайдівському русі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: здійснити характеристику виховної системи дитячо-молодіжної організації «Гайди»; проаналізувати форми й методи її виховного впливу на процес формування зростаючої особистості; окреслити основні напрями використання етнопедагогічних ідей у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе місце у структурі скаутського руху посідає гайдинг, який поєднує ідеї особистісного розвитку дівчат і молодих жінок із вихованням на основі моральних, громадянських і національних цінностей. Лексема «гайд» інтерпретується як «лідер», «провідник», «той, хто веде вперед», або «людина, яка йде попереду та знаходить дорогу» [8, с.160]. Науковці зазначають, що гайдівський рух зародився на початку ХХ ст. в Англії. Засновником вважається лорд Роберт Бейден-Павелл та його сестра Агнес, які започаткували організацію, спрямовану на всебічний розвиток і виховання дівчат на засадах саморозвитку, суспільної активності та громадянської відповідальності (1910 р.). Початок розвитку гайдівського руху в Україні вчені відносять до 90-х років минулого століття [9;14]. У листопаді 1995 р. відбулася Установча конференція Асоціації Гайдів України (АГУ), учасниками якої стали представники 13-ти областей України, а також делегати й гості з Норвегії та Великої Британії. Було ухвалено Статут організації, сформовано її керівні органи. Через рік АГУ отримала офіційну реєстрацію в Міністерстві юстиції України. Як слушно зауважують дослідники, хоч ці дати є офіційно визнаними, однак українські дівчата стали

активними учасниками світового скаутського руху задовго до цього, оскільки характерною рисою українського пластового руху була його відкритість як для хлопців, так і для дівчат. Для багатьох молодих людей він став середовищем формування патріотичної свідомості, громадянської активності та прагнення до розбудови незалежної української держави, на чому свого часу в праці «Виховний ідеал» наголошував Г. Ващенко [1].

З метою концептуального обґрунтування проблеми дослідження доцільно звернутися до нормативної бази, яка узасаднює ціннісно-світоглядні засади виховної системи сучасного гайдингу. Діяльність молодіжних і дитячих організацій, у тому числі гайдівських, здійснюється відповідно до міжнародних і вітчизняних нормативно-правових документів: «Загальна декларація прав людини», «Декларація прав дитини», Конституція України, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху», Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» та ін., які визначають правові засади функціонування молодіжних і дитячих організацій та окреслюють основні напрями їхньої виховної діяльності. Зокрема, у цих документах наголошується потреба «створення можливостей для особистісного зростання молоді, орієнтованих на різні вікові групи» [12], формування ключових життєвих компетентностей, «необхідних кожній сучасній людині для самореалізації, зокрема підприємливості та фінансової грамотності» [12]; розвитку лідерських якостей, громадянської відповідальності та готовності до професійного самовизначення. Особливо важливим у контексті діяльності гайдівських організацій є положення щодо розвитку критичного мислення, міжособистісної взаємодії та суспільної відповідальності. Окреслені орієнтири значною мірою узгоджуються з принципами гайдингу, який через систему неформальної освіти

сприяє вихованню активної, соціально відповідальної та національно свідомої особистості. Крім того, увага загострюється на важливості формування доброчесності, лідерських навичок і залучення молоді до процесів державотворення, що також є складовими виховної діяльності гайдівської організації. Отже, зазначені вище нормативні документи [5;6;7;12] підтверджують актуальність гайдингу як ефективного середовища розвитку особистості в умовах сучасних суспільних викликів.

Гайди є однією із всеукраїнських скаутських організацій для дівчат і жінок, що діє на добровільних засадах. Організаційна побудова гайдингу багато в чому відповідає принципам, характерним для скаутської організації. Членкині об'єднуються у вікові групи, що дає змогу враховувати психологічні та вікові особливості розвитку дівчат у процесі реалізації виховних програм. Зокрема, виокремлюють такі категорії: ластівки (7-9 років), гайди (11-16 років), рейнджери (16-20 років), а також дорослі жінки-лідерки й наставниці (від 20-ти років) [9, с.89].

Метою діяльності зазначеного об'єднання є «сприяння формуванню соціально зрілої жіночої особистості в її власних інтересах, та в інтересах держави, захист законних соціальних, вікових, економічних та інших інтересів і прав своїх членів» [9, с.90]. Для реалізації цієї мети АГУ визначає комплекс взаємопов'язаних завдань, спрямованих на всебічний розвиток особистості, української національної ідентичності – стійкого «усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» [7]. Йдеться про залучення дівчат і молодих жінок до системи загальнолюдських цінностей, розширення їхнього світогляду через участь у різноманітних освітньо-виховних програмах, а також підвищення загальнокультурного та освітнього рівня. Важливе місце посідає підтримка процесів самовиховання й саморозвитку, формування відповідального ставлення до національних традицій, духовної та

матеріальної культури, виховання патріотичних почуттів тощо. Серед пріоритетів також вивчення довкілля, участь у природоохоронних ініціативах та набуття практичних навичок життя в природних умовах; розвиток дружніх зв'язків між вітчизняними та міжнародними скаутськими організаціями, практична реалізація Обіцянки та Закону Гайдів.

Важливого значення набуває залучення дітей до прийняття рішення, адже це не лише спосіб почути їхню думку, а й можливість навчити відповідальності, ініціативності, конструктивної взаємодії. «Проявом світоглядної позиції особистості є її участь у прийнятті рішень та житті груп, членом яких вона є, відповідно, ефективність формування світоглядної позиції значною мірою залежить від реалізованих можливостей її участі на різних рівнях (суспільства, громади, колективу, малої групи), від змісту та спрямованості такої участі, а також готовності дорослих до соціально-педагогічного забезпечення права дитини на участь у житті суспільства та ухвалення рішень» [13, с.223]. Коли діти розуміють, що їхній голос має значення, вони активніше беруть участь у житті колективу, вчаться відстоювати свої думки та поважати думки інших. Гайдинг і є тим середовищем, у якому його членів чують.

Учасниці організації проходять обов'язкову систему освітніх програм, спрямованих на особистісне становлення, саморозвиток, формування патріотичних почуттів і розвиток соціально значущих громадянських якостей. Зміст цих програм охоплює різні напрями соціалізації та розвитку особистості, віддзеркалює ключові напрями виховної роботи. Так, програма «Українознавство» передбачає ознайомлення з історією, матеріальною та духовною культурою українців, «У світі гайдингу» - вивчення витоків світового скаутського руху та специфіки діяльності гайдів. «Школа медицини» орієнтована на засвоєння базових медико-санітарних знань, їх практичне застосування, участь у волонтерських ініціативах. Програма «Вічні істини» спрямована на формування морально-етичних орієнтирів, розвиток культури спілкування та духовних цінностей, а «Світова культура» забезпечує

ознайомлення з найважливішими досягненнями української та світової культурної спадщини. «Господарочка» сприяє набуттю практичних навичок побутової культури, необхідних у повсякденному житті та майбутній сімейній сфері. «Життя на природі» охоплює теоретичні й практичні аспекти організації таборування, тоді як «Планета-наш дім» формує екологічну свідомість через вивчення довкілля та участь в охороні природи. Зазначені освітньо-виховні напрями реалізуються поетапно відповідно до вікових груп учасниць, що забезпечує поступовість і системність їхнього розвитку.

Освітні програми гайдингу органічно співвідносяться з положенням Закону України «Про освіту», який метою освіти визначає «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [6]. Закон акцентує на компетентнісному підході, формуванні наскрізних умінь, громадянських і соціальних компетентностей, а також розвитку особистості, здатної до самореалізації та активної участі у суспільному житті. Тож освітні програми гайдингу фактично реалізують завдання неформальної освіти, сприяють формуванню ключових компетентностей: громадянської та соціальної (через участь у колективній діяльності й волонтерстві), культурної (через ознайомлення з національною та світовою спадщиною), екологічної (через природоохоронні практики), підприємницької та життєвої компетентності (через набуття практичних навичок і досвіду самостійності).

Організація виховного процесу в гайдівському русі значною мірою базується на принципах добровільності, саморозвитку, колективної взаємодії та служіння

суспільству, що створює сприятливі умови для рецепції етнопедагогічних ідей: засвоєння та інтерпретація народних виховних традицій, використання елементів національної культури, символіки, звичаїв, форм організації діяльності. Тож форми й методи виховного впливу в гайдингу спрямовані не лише на ретрансляцію певної інформації, передачу знань, а насамперед на формування життєвих компетентностей, ціннісних орієнтацій і соціальної активності дівчат і молодих жінок. У своїй виховній діяльності гайдинг використовує цілісну скаутську педагогічну систему, що в міжнародній практиці отримала назву «скаутський метод» - комплекс взаємопов'язаних підходів і засобів виховання, спрямованих на всебічний розвиток дітей і молоді через активну участь у діяльності організації. Скаутський метод ґрунтується на поєднанні низки ключових елементів, кожен із яких виконує важливу педагогічну функцію. Насамперед – це Закон і Обіцянка, що виступають морально-етичною основою скаутського руху та визначають систему цінностей, поведінкові норми й особисту відповідальність членкинь. Методи виховного впливу в гайдингу є практико-орієнтованими. Найчастіше застосовуються методи навчання через дію, гру, ситуаційного моделювання, змагання, проєктної діяльності, а також словесні, наочні, практичні. Особливе значення має створення виховних ситуацій, у яких учасниці самостійно приймають рішення, несуть відповідальність за результат і набувають практичного досвіду командної взаємодії.

Серед форм роботи провідне місце посідають групові та командні види діяльності: патрульна система, збори, тренінги, таборування, мандрівки, тематичні проєкти та волонтерські акції. Значну роль відіграють також індивідуальні форми наставництва, коли старші підтримують молодших, показують приклад, сприяючи їх адаптації та особистісному розвитку. Поєднання різноманітних форм і методів у гайдингу забезпечує комплексний виховний вплив, сприяє розвитку лідерських якостей, громадянської свідомості та практичних життєвих навичок. Водночас їх ефективність значною мірою зумовлюється ціннісним наповненням виховного

процесу, що визначає зміст і смислові орієнтири педагогічної взаємодії. Відтак особливого значення набуває реєстрація ідей української етнопедагогіки, яка забезпечує глибинність і всебічність процесу формування ціннісних орієнтацій, національної ідентичності та соціальної зрілості особистості: «... процес формування духовної культури в будь-якому соціумі не може бути відірваний від таких етнічно-аксіологічних констант, як система цінностей етнічної педагогіки та її виховні ідеали, які складають підґрунтя для розвитку в свідомості молодих українців соціокультурних складників, відповідних узагальненим компонентам духовності рідного народу» [3, с.156].

У контексті проблематики нашої статті до провідних ідей української етнопедагогіки віднесемо такі:

- *родинно – спільнотне виховання* (орієнтація на сім'ю, громаду як природне середовище формування особистості, кращих людських якостей, розвитку взаємодопомоги, взаємопідтримки, відповідальності за спільну справу);

- *народна мораль та етичні норми* (закодовані в усній народній творчості уявлення про добро, честь, справедливість, гідність, емпатію, взаємоповагу);

- *виховання через працю* (розвиток працелюбності, практичних умінь, обов'язку та самостійності через корисну діяльність);

- *природовідповідність виховання* (врахування вікових і психологічних особливостей дитини, гармонійний розвиток у взаємодії з природним середовищем);

- *ідея національно-культурної ідентичності* (усвідомлення належності до українського культурного простору, повага до історичної спадщини, традицій і духовних цінностей свого народу; інтеграція цієї ідеї у зміст гайдівського виховання посилює його етнопедагогічне підґрунтя та сприяє гармонійному поєднанню особистісного розвитку з національною самосвідомістю);

- *виховання через традиції, звичаї та обряди як важливого компонента народнопедагогічної спадщини* (залучення до народних обрядів, звичаєвих практик,

символіки та культурних кодів сприяє формуванню в дітей та молоді глибокого зв'язку з культурним середовищем, розвитку поваги до історичної пам'яті та усвідомлення власної ідентичності);

- *ідея колективізму та взаємодопомоги* (розвиток уміння працювати в команді, підтримувати інших, діяти в інтересах спільноти, бути добродійним);

- *моральне самовдосконалення* (орієнтація на постійний особистісний розвиток, самоконтроль і відповідальність за власні вчинки);

- *здоров'язбереження та елементи народної медицини* (передбачає формування у вихованок відповідального ставлення до власного здоров'я, засвоєння базових навичок самодопомоги, профілактики захворювань та безпечної поведінки в повсякденному житті; звернення до традиційних народних знань про практики оздоровлення, фітотерапію та природні засоби догляду за організмом розглядається як додатковий ресурс, що поєднує народнопедагогічний досвід і практичну користь);

- *ідея громадянсько-патріотичного виховання* (любов до Батьківщини, жертівність, готовність до служіння суспільству, активна громадянська позиція).

Інтеграція означених педагогічних ідей у гайдівську педагогічну систему дозволяє посилити її виховний потенціал і забезпечити гармонійне поєднання традиційних українських цінностей із сучасними підходами до виховання особистості.

Зауважимо, що етнопедагогіка, як система виховання на основі народних традицій, у різні історичні періоди зазнавала ідеологічного впливу, зокрема в радянську добу. Елементи народної педагогіки тоді нерідко використовувалися вибірково, із підпорядкуванням офіційній загальнодержавній ідеології, що призводило до спрощення або викривлення національно-культурного змісту виховання. Унаслідок чого частина автентичних традицій або ігнорувалася, або ж інтерпретувалася поза їхнім первісним культурним контекстом. Тож на думку Т. Лободи, «Застосовуючи прийоми і методи етнопедагогіки в процесі набуття

індивідом національної ідентичності, надзвичайно важливо уникнути при цьому недоліків, що були характерними для етнопедагогіки радянської доби» [10, с.205]. Дослідниця наголошує на необхідності науково виваженого використання етнопедагогічних прийомів у сучасному виховному процесі, - йдеться про уникнення формального або ж «декоративного» підходів, коли вони зводяться лише до зовнішніх атрибутів, без глибокого розуміння їхнього ціннісного та світоглядного змісту.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що гайдівський рух в Україні є складовою частиною світового скаутського руху, який, водночас, набув національно зумовлених особливостей розвитку та змістового наповнення. Його виховна система ґрунтується на віковій диференціації членкинь, принципах наступності, самоврядування та неформальної освіти, що забезпечує цілісний підхід до формування особистості. Аналіз форм і методів виховного впливу засвідчив, що діяльність організації базується на поєднанні практико-орієнтованих підходів (ігрові та тренінгові технології, патрульна система, наставництво, проєктна діяльність) із ціннісно – виховними механізмами, спрямованими на розвиток лідерських якостей, громадянської активності та соціальної відповідальності учасниць. Важливим чинником ефективності виховного процесу в гайдівському русі є рецепція ідей української етнопедагогіки. Вона реалізується через звернення до національно-культурної спадщини, усної народної творчості, традицій і звичаїв, ідей колективізму та взаємодопомоги, цінностей здорового способу життя, а також формування національно-культурної ідентичності вихованок. Це забезпечує поєднання загальнолюдських і національних ціннісних орієнтирів.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з поглибленим вивченням механізмів інтеграції ідей української етнопедагогіки у виховну систему сучасного гайдівського руху та інших дитячо-молодіжних організацій. Актуальним також є дослідження ефективності практичної реалізації етнопедагогічних засад у

різних вікових групах, а також їхнього впливу на формування ціннісних орієнтацій дітей та молоді. Окремого наукового осмислення потребує проблема взаємодії формальної та неформальної виховних систем у процесі національного виховання особистості.

Список використаних джерел

1. Ващенко, Григорій. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. - Полтава: Полтав. вісн., 1994. 192 с.
2. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті: історико-політологічний аналіз основних періодів. Київ: АЛД, 2007. 160 с.
3. Голубицька Н. О. Розвиток виховного ідеалу української етнопедагогіки крізь призму історії. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2023. № 14. С.156- 167.
4. Диба С. Г. Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (вітчизняний і зарубіжний досвід) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01/ К., 2005. 231с.
5. Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху» № 388-ХІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 15, ст.94. Електронний ресурс. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20#Text> (дата звернення 22.04.2026 р.).
6. Закон України «Про освіту». Електронний ресурс. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 22.04.2026 р.).
7. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Відомості Верховної Ради, 2023, № 46, ст. 116. Електронний ресурс. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення 22.04.2026 р.).
8. Корпач Н. І. Теорія і практика соціально-педагогічної діяльності дитячих та молодіжних організацій: навч.-метод. посіб Луцьк: Вежа-Друк, 2015.188 с.

9. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: Навч. Посібник. К.: Академія, 2017. 256 с.

10. Лобода, Тетяна. Етнопедагогіка як інструмент формування української національної ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2015. № 4 (78). С. 198-217.

11. Мафтин Л.В. Ціннісно-виховний потенціал навчальної дисципліни «Етнопедагогіка України» в контексті сучасних кризових змін. *Теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної освіти та професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів: колективна монографія / за наук. ред. Романюк С.З. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2026 С.243-282.*

12. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Указ Президента України № 94/2021 від 12 березня 2021 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення 22.05. 2026 р.).

13. Особливості формування світоглядної позиції особистості і умовах дитячого об'єднання: монографія /О. В. Безпалько, О. В. Касьянова та ін.; наук. ред. Т. К. Окушко. Кіровоград: «Імекс -ЛТД», 2015. 260 с.

14. Поліщук, Ю. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2005 432 с.

15. Сапіга С. В. Напрями розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. № 133, С.186 -189.

16. Троцько Г. В. Українські дитячі та молодіжні громадські організації / Г. В. Троцько та ін.: навч. посіб. Харків, 2006. 206 с.

17. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко та ін; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : «Компрінт», 2024. 232 с.